

Consultatiereactie Interprovinciaal Overleg op de ontwerp-Nota Ruimte

In deze reactie zetten we aan de hand van de hoofdlijnen, water en bodem, landbouw en natuur, economie, wonen, energie en mobiliteit de gezamenlijke zienswijze van de 12 provincies neer. Het is aan de individuele provincies zelf om (regio) specifieke bevindingen te delen. Mocht naar aanleiding van het aantreden van een nieuw kabinet de inhoud van de ontwerp-Nota Ruimte na de consultatie stevig wijzigen dan behouden we ons als gezamenlijke provincies het recht voor om opnieuw een zienswijze in te dienen.

Kernboodschap aan het Rijk:

- De provincies voeren graag het gesprek met het kabinet in volle breedte over de Nota Ruimte. Als de minister van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening coördinerend optreedt gaan wij uit van doorwerking richting de andere ministeries.
- Het uitgangspunt 'elke regio telt' vraagt een andere manier van langjarige interdepartementale samenwerking en regionale betrokkenheid. Wederkerige afspraken over gebiedsgerichte integrale financiering zijn hierin essentieel.
- Werk met ons de integrale doorwerking uit, met inachtneming van 'elke regio telt', via de Ruimtelijke Arrangementen en een uitgewerkte VISTA-strategie;
- Maak van Nota Ruimte een complete Omgevingsvisie, neem de Rijksinzet van 'niet afwentelen' serieus, en verscherp de Rijksinzet op een veilige en gezonde leefomgeving;
- Kom met een actieve uitvoeringsagenda bij de Nota Ruimte mét realisatie instrumenten;
- Pak door op aanpak van cruciale randvoorwaarden (energie, water, stikstof, infra, natuurherstel) en houdt vast aan bestaande afspraken. Gestoeld op een krachtig water en bodemsysteem en met voldoende ruimte voor landbouw en natuur;
- Houd rekening met de impact van Defensie op de rest van de ruimteclaims

Algemeen

De provincies zijn tevreden dat ruimtelijke ordening weer stevig terug is op de Rijksagenda met de Nota Ruimte. De inrichting van ons land is een opgave waar we als medeoverheden gezamenlijk voor staan; we vormen immers samen met gemeenten en waterschappen deze regio's. De provincies omarmen daarin het uitgangspunt van 'elke regio telt'. Dit vraagt een andere manier van langjarige interdepartementale samenwerking en regionale betrokkenheid om beleid van Rijk, provincies en regio's te combineren. Met wederkerige afspraken over gebiedsgerichte integrale financiering

De provincies hebben baat bij een omgevingsvisie van het Rijk die duidelijke kaders stelt, keuzes maakt en scherpe richting geeft aan een (gezamenlijke)uitvoering. De ontwerp-Nota Ruimte is analytisch sterk en biedt een overzicht van (sectorale) opgaven en lopende trajecten. In de samenleving is grote behoefte aan duidelijkheid. Dat vraagt om keuzes. In de Nota Ruimte worden geen tot weinig inhoudelijke keuzes gemaakt die sturing kunnen geven aan het oplossen van ruimtelijke problematiek, met name in het landelijk gebied. Bij het maken van keuzes behoren kaders die ruimte bieden voor gebiedsgericht maatwerk.

Ook een uitvoeringsagenda bij deze ontwerp Nota Ruimte mist nog. Hierdoor is de rol die het Rijk voor zichzelf ten opzichte van de andere partners ziet nog onduidelijk. De Nota Ruimte is zelfbindend voor het Rijk: het is gewenst dat het Rijk explicieter maakt of het een bepaalde ontwikkelrichting wil faciliteren of dat bijvoorbeeld een stimulerende rol gewenst is. Hierover gaan wij graag ook het goede gesprek aan. Eén van de rollen van provincies betreft gebiedsregisseur. Deze rol willen wij behouden bij de verdere invulling van de Nota Ruimte. Dat is nodig omdat Nederland een grote verscheidenheid aan gebieden kent. Rijkskaders zijn belangrijk maar daarbinnen moet ruimte blijven voor maatwerk.

Als omgevingsvisie die conform Omgevingswet de gehele fysieke leefomgeving betreft, verwachten de provincies in de definitieve Nota Ruimte en bijhorende uitvoeringsagenda dat de drie leidende principes (meervoudig ruimtegebruik, gebiedskenmerken centraal, zoveel mogelijk voorkomen van afwentelen) integraal en volwaardig uitwerking krijgen ten behoeve van een gezonde en veilige leefomgeving met omgevingskwaliteit. De Nota Ruimte zou in principe een landelijke omgevingsvisie moeten zijn. Dat straalt deze als zodanig niet uit. Niet alleen de ruimtelijke kwaliteit maar ook de leefomgevingskwaliteit behoort steviger aandacht te krijgen. Kies voor ambitieus beleid waarin de groei van een gezonde en toekomstbestendige economie onlosmakelijk verbonden wordt met de structurele verduurzaming van onze industrie en het behoud en de verbetering van een veilige en gezonde leefomgeving. Daar horen tevens rollen en bevoegdheden bij. Als het Rijk voornemens is meer regie te gaan nemen in zowel de ruimtelijke als de leefomgevingskwaliteit dan verwachten provincies daar ook de benodigde verantwoordelijkheden bij. Regie nemen is ook verantwoordelijkheid nemen. Wij vragen nadrukkelijk in beeld te brengen op welke wijze rekening wordt gehouden met de vier (milieu)beginselen uit de Omgevingswet. Daarnaast ontbreekt de rol en kansen die cultuurhistorisch erfgoed en cultuurlandschappen als integraal onderdeel van de gebiedskenmerken kunnen bieden in het bieden van oplossingen en het versterken of toevoegen van omgevingskwaliteit.

Bouw daarbij met ons de letters van het VISTA-strategie verder uit. Zodat deze ook past bij andere strategieën, ruimte claims én instrumenten, zoals bijvoorbeeld STOMP en PMiek. Zo definiëren we een VISTA-strategie met verschillende aandachtsgebieden, en met uitwerking richting andere ruimteclaims zoals landbouw, economie, mobiliteit en natuur. Zodat we gezamenlijk uitvoering geven aan ‘elke regio telt’, en helder wordt welke rol het Rijk en andere partners daar verder in gaan spelen.

Tot slot is de ontwerp-Nota Ruimte als Nationale Omgevingsvisie natuurlijk primair op Nederland gericht. Hoewel dit logisch is, kan Nederland niet los worden gezien van de rest van Europa. Meer dan de helft van onze provincies grenzen aan Duitsland of België: werkgelegenheid, woningbouw en infrastructuur in de buurlanden hebben direct impact op deze grensregio's. Deze Europese context mag dan ook sterker terugkomen in de definitieve Nota Ruimte. Dit sluit aan onze behoefte aan meer Rijksturing op grensoverschrijdende en internationale samenwerking, ook militair, zodat de ambities van buiten Nederland optimaal functioneren.

Water en Bodem

Provinciale inzet

- 1) Samenwerking met Rijk om randvoorwaarden voor creëren nieuwe watervraag goed in te vullen. Met name bij sectoren als datacentra en waterstofproductie is de waterbehoefte nog onvoldoende uitgewerkt. De benadering blijft te sectoraal, terwijl een bredere systeembenadering noodzakelijk is.
- 2) Maak duidelijker hoe het Rijk stuurt op het brede palet van waterbesparing en alternatieve bronnen, zoals omzetten van zout naar zoet, drinkwaterbesparing en gebruik van proceswater.
- 3) Investeer vanuit het Rijk mee in het regionale watersysteem: Investeer bijvoorbeeld in het tegengaan van wateroverlast, droogtebestrijding en verzilting.
- 4) Ontwikkelen van een instrument voor de bepaling van de waterimpact voor besluitvorming van nieuwe watervragers. Doel is zo zuinig mogelijk met de zoetwatervoorraad om te gaan, mede in het licht van de effecten van klimaatverandering.

Wat borgt de ontwerp-Nota Ruimte voldoende?

In Deel II van de ontwerp-Nota Ruimte, de Nationale ruimtelijke hoofdstructuur, wordt de thematische uitwerking water en bodem (Hoofdstuk 6) goed beschreven. We erkennen het signaal van het Rijk in de nota: niet alles kan overal, Nederland is een gebied waarin meerdere opgaven liggen die soms wel, maar soms ook niet te combineren zijn. Waarbij we blij zijn dat ook de aandacht voor veenweiden expliciet wordt benoemd. Dat herkennen we.

Waar is aanscherping nodig in de ontwerp-Nota Ruimte?

De provincies pleiten ervoor om water en bodem als sturingsprincipe te behouden. Dit uitgangspunt uit het voorontwerp is losgelaten, terwijl de urgentie van opgaven rond water en bodem nog altijd wordt erkend.

De ontwerp-Nota Ruimte lijkt haaks te staan op de boodschap vanuit het Deltaprogramma Zoetwater. Zonder aanpassing heeft dit consequenties voor de hoge zandgronden. Er is nog steeds een neerslagoverschot in Nederland. Aanvoer van water vanuit het IJsselmeer naar andere gebieden, is noodzakelijk en vereist dat er technische investeringen worden gedaan.

Hoewel de ontwerp-Nota spreekt van een transformatie van het watersysteem, blijven keuzes in het hoofdwatersysteem nog uit. De ontwerp-Nota biedt regio's nu onvoldoende handvatten om de balans tussen functies en watersysteem duurzaam te organiseren. Wij gaan graag met het Rijk verder om een breed gedragen regionaal ruimtelijk instrumentarium te ontwikkelen, afgeleid van keuzes in het hoofdwatersysteem. De ontwerp-Nota Ruimte stelt dat bewoners en ondernemers zich aan moeten passen aan een veranderd watersysteem, maar hierin mist nu nog het instrumentarium om die aanpassing mogelijk te maken.

In de veenweidegebieden zijn instrumenten en middelen nodig om grondwaterstanden te verhogen en tegelijk agrarisch perspectief te behouden. Wij pleiten ervoor dat het Rijk instrumentarium vergroot voor het ruimtelijk aanwijzen van gronden met een (dubbel)functie "veenlandbouw/hoogwaterlandbouw" bij hoog water. Dit biedt juridische grondslagen voor peilafspraken en financiële compensatie, en helpt doelen realiseren zoals bodemdaling remmen, CO₂-reductie, waterberging en weidevogelbeheer.

Natuur en landbouw

Provinciale inzet

1. Goede en werkbare nationale randvoorwaarden voor landbouw met een afwegingsruimte voor provincies om daar gebiedsgericht invulling aan te geven;
2. We pleiten dat, voordat het Rijk een landbouwstructuur introduceert, het Rijk als eerste kenbaar maakt welke belangen/doelen deze moet dienen;
3. Dat het Rijk haar nationale ruimtelijke belangen prioriteert om keuzes te kunnen maken bij het inpassen van de ruimte vragende functies in het landelijk gebied, en hier samen met ons een uitvoerbare uitwerking aan geeft
4. Dat in de uitvoeringsagenda en het bijbehorend instrumentarium er zicht op instrumentarium en financiering voor de gestelde prioritaire nationale opgaven op landbouw en natuur moet zijn;
5. Dat het Rijk in de Nota Ruimte 'overgangsgebieden' benoemt als nationaal belang zodat zij aan de provincies een instructie(regel) kunnen geven om dit concept van overgangsgebieden uit te werken in provinciaal ruimtelijk beleid

Wat wordt in de ontwerp-Nota Ruimte voldoende geborgd?

Hoewel een 'Agrarische Hoofdstructuur' nog ontbreekt, kunnen provincies de indicatieve onderverdeling ondersteunen die gemaakt is in het landelijk gebied. Er zijn bijzondere gebieden waar meervoudige opgaven spelen (in en rond Natura2000-gebieden, veenweidegebieden, beekdalen en grondwaterbeschermingsgebieden) en gebieden waar deze niet of minder spelen. Landbouw wordt daarbij nadrukkelijk gekoppeld aan natuur-, water- en bodemopgaven. Dit vergt een combinatie van landelijke maatregelen en maatwerk strategieën per regio, afhankelijk van bodem, water, ecologie en landbouwstructuur. Dit voorkomt generieke maatregelen die lokaal niet werken. Maar vergt ook concretisering van condities voor nieuwe verdienmodellen, multifunctioneel ruimtegebruik en maatschappelijke diensten zoals natuur- en landschapsbeheer en recreatie.

Het Rijk stelt een 'afwegingskader' voor het onttrekken van landbouwgrond' op, zodat landbouwgrond zoveel mogelijk kan worden behouden voor een agrarische functie. Deze lijkt nog niet in regelgeving te worden vastgelegd maar zou wel doorwerking moeten krijgen in een uniforme provinciale werkwijze. Provincies wachten de uitwerking af, maar willen graag duidelijkheid hoe het kader effect heeft zonder juridische borging. Verder steunen wij het werken met regionale aanpakken om aan te kunnen sluiten op de specifieke condities in het gebied.

Waar is aanscherping nodig in de ontwerp-Nota Ruimte?

Gebrek aan uitvoeringskracht en scherpe keuzes in landelijk gebied

De ontwerp-Nota biedt provincies nog onvoldoende handvatten voor een succesvolle uitvoering van de gestelde nationale ambities. De kansen voor verbinding van landbouw en natuur met extensieve recreatie zijn onderbelicht. We missen duidelijkheid over de opgaven die aan de orde zijn op het domein natuur met expliciet aandacht voor de uitwerking van de Natuurherstelverordening en andere toekomstige opgaven. Daarnaast missen we duidelijkheid op welke manier Rijk en provincies invulling kunnen geven aan zoneringsmaatregelen rondom Natura 2000 gebieden. Dit in samenhang met het landelijke generieke beleid, mogelijkheden

voor multifunctioneel landgebruik en de voorstellen gedaan in de bouwstenen emissiereductie landbouw en natuur. Terwijl er doelstellingen en vereisten zijn gesteld om afwenteling tegen te gaan; onvoldoende keuzes op deze thema's wreken zich op de toekomst van de landbouw en natuur én werken door bij woningbouw, mobiliteit en economie in de toekomst. Bij de uitwerking van beide punten moet de haalbaarheid en uitvoerbaarheid voldoende in beeld gebracht zijn als ook wat er in de toekomst nog voor nodig is.

Landbouw: geen duidelijke richting of Europese inbedding

Landbouw en voedselzekerheid zijn expliciet opgenomen in de Nota Ruimte, ook als nationaal belang. Landbouw krijgt daarmee ruime aandacht als waardevolle sector, wat provincies onderschrijven. Gelijktijdig ontbreekt een toekomstvisie op de landbouwontwikkeling en behoud van voedselproductie. Ook de Europese context, met duiding van de kracht per regio én samenhang daarin is cruciaal voor het toekomstperspectief van de sector, maar komt nog niet aan bod. Graag zien wij in de definitieve uitwerking een meer uitgewerkte visie met prioriteiten van het Rijk die leidend is voor de regionale en lokale opgaven. Daarbij pleiten wij voor een meer gedifferentieerde benadering per landbouwsector, zodat recht wordt gedaan aan de diversiteit in uitlopende ruimtelijke en milieutechnische opgaven.

Economie

Provinciale inzet

1. Kies en stuur op complementaire clusters, zowel de meer industriële als de meer kennisintensieve gebieden. Vervoer van goederen vanuit en naar clustering van deze logistieke en energie-intensieve functies moet in samenhang met nationale corridors, binnenhavens, buisleidingen en industriële clusters worden georganiseerd.
2. Breng actieve verbinding aan tussen verduurzaming, versterken weerbaarheid en vergroten van gezondheid bij het maken van ruimtelijk-economische afwegingen.
3. Werk aan een ruimtelijke vertaling van de circulaire economie en wijs sleutelgebieden aan voor de nationale circulaire transitie.
4. Houd vast aan de integrale insteek van de NOVEX-gebieden. De afspraken in de NOVEX-gebieden vormen de basis voor waar ruimte voor economie landt.

Wat wordt in de ontwerp-Nota Ruimte voldoende geborgd?

Economie heeft een prominente plek gekregen en opgaven worden helder geadresseerd. De provincies waarderen de aandacht voor het versterken van regionale economieën, In het verlengde daarvan staan concrete maatregelen benoemd gericht op het toekomstbestendig maken van alle bedrijventerreinen. Deze handvatten bieden ons perspectief voor de opgave die het bieden van ruimte voor economie omhelst.

Ook de inzet voor de versterking van de Rijksregie in en om de haven- en industrieclusters is een essentiële voorwaarde voor een lange termijnstrategie waarmee wordt geborgd dat cruciale (nationale) functies tot hun recht komen.

Waar is aanscherping nodig in de ontwerp-Nota Ruimte?

Ruimtelijk Economische Visie: gebrek aan samenhang en sturing

De provincies missen de samenhang tussen regionale en (inter)nationale belangen, met name rond moeilijk inpasbare maar systeem kritische economische activiteiten. Keuzes over de ruimtelijke programmering en inpassing worden vooruitgeschoven naar de toekomst, terwijl deze keuzes weerklank vinden in andere domeinen zoals woningbouw, energie en mobiliteit. Graag denken wij mee aan het vinden van deze samenhang via de Ruimtelijk Arrangementen en het inkleden van de uitvoeringsstrategie en het bijbehorend instrumentarium.

Onvoldoende economische ambitie en keuzes

De provincies vragen om een duidelijke economische ambitie richting 2050. Er is geen visie op welk type economie Nederland wil zijn, en het uitgangspunt “niet alles kan overal” krijgt onvoldoende uitwerking. Hiermee refereren we ook aan de VISTA-strategie, waarin de economische visie nog onvoldoende is meegenomen noch regionaal is doorvertaald, aangezien deze bepalend zijn voor de ambitie en type keuzes per gebied. De provincies vragen ook voor dit onderdeel om een concrete uitvoeringsagenda

Ook zien we dat recreatie en toerisme een stevigere en structurele plek in de Nota Ruimte verdiend. Buitenrecreatie draagt wezenlijk bij aan gezondheid, leefkwaliteit en brede welvaart, dit wordt nog onvoldoende benoemd. Bovendien hebben deze sectoren economische meerwaarde (werkgelegenheid, instandhouding voorzieningen) en kunnen ze ruimtelijk goed mee koppelen met andere opgaven.

Energie

Provinciale inzet

1. Breng de ruimtelijke impact van de energieopgave en de gevolgen voor andere opgaven in beeld. Zorg daarbij voor een eenduidige en transparante manier om de impact te bepalen.
2. Breng de potentie van de ondergrond en aansluitingen op de energienetwerken Noord-West Europa in beeld.
3. Beperk lange afstand transport en kies voor regionale ontwikkelingen langs de corridors.
4. Geef provincies de instrumenten (via PMiek) over het reserveren van (toekomstige) ruimte op het netwerk voor prioritaire ontwikkelingen.

Wat wordt in de ontwerp-Nota Ruimte voldoende geborgd?

De provincies vinden het positief dat energie niet langer een ondersteunende randvoorwaarde is, maar als structurerende factor is in de ruimtelijke ordening van Nederland. Het Rijk wil samen met de regio's werken aan het optimaal benutten van regionale kansen voor duurzame energie. De samenwerking met de regio is gericht op gezamenlijke ruimtelijke strategieën en op de schakelpunten met het nationale systeem.

Waar is aanscherping nodig in de ontwerp-Nota Ruimte?

De provincies vragen wel om een nader uitgewerkte visie op de energiemix van 2050 en de implicaties daarvan, ruimtelijk dan wel vanuit strategische autonomie en weerbaarheid van de samenleving en economie. Het nu geschetste beeld heeft een smalle focus op elektrificatie.

Ook het samenspel tussen industrie, de energietransitie en de leefomgeving verdienen meer aandacht.

Een uitvoeringsagenda met energie als katalysator

Provincies spelen in het proces van landelijk richting geven en tegelijkertijd ruimte te laten voor decentrale afwegingen en gebiedsgerichte oplossingen een centrale rol. Daarom vinden wij een goede uitvoeringsagenda cruciaal en werken graag mee aan de opstelling ervan. De benodigde investeringen door marktpartijen en overheden in de energie- of de mobiliteitsinfrastructuur zullen honderden miljarden euro's gaan bedragen. De Nota Ruimte gaat uit van bestaande middelen op het gebied van ruimtelijke ordening, dit is onvoldoende voor de Rijksambities, en willen we samen verder uitwerken in de uitvoeringsagenda en -programmering.

Terwijl de onderwerpen economie en energie samen in een integraal hoofdstuk behandeld worden, blijven de dwarsverbanden en mogelijke koppelkansen grotendeels nog onderbelicht. Integraal programmeren, zoals verwoord in de Interbestuurlijke Samenwerkingsagenda Energiesysteem (ISA), is van belang. De energievoorziening zal en toenemende mate structurerend zijn voor de verduurzaming en uitbreiding van de economie. Benut de grote verbouwing van het energiesysteem dan ook als katalysator voor de economie, en maak scherp samen met ons hoe samenhang tussen nationaal energiesysteem en economie regionaal kan uitwerken. Een verbreding van het concept 'energieplanologie' – niet alleen het anticiperen op aanvullende ruimtevraag in de toekomst maar het daadwerkelijk integraal onderdeel laten worden van energie binnen de ruimtelijke ordening – zou hierbij helpen.

Wonen & Bereikbaarheid

Provinciale inzet

1. Een VISTA-strategie met inzet van alle overheden uitwerken tot een brede ambitie voor wonen, werken en mobiliteit. Met daarbij aandacht en uitwerking van bijbehorende randvoorwaarden. Waarbij eerder uitgewerkte strategieën zoals STOMP-principe richting kan geven aan duurzame keuzes.
2. Financiën ook koppelen aan de herstructurering van de bestaande voorraad. Inzet van Rijk verbreden met nieuwbouw én herstructurering.
3. De Woondeals tot 2031 staan vast en daar horen de randvoorwaarden bij. Voor de periode na 2031 werkt de verstedelijkingsvisie door in de woondeals. De provincies werken graag gezamenlijk aan een vertaling van de verstedelijkingsstrategie en bespreken deze met het Rijk. Vanuit de advisering uit het REOS SNN onderzoekstraject.

Wat wordt in de ontwerp-Nota Ruimte voldoende geborgd?

De provincies steunen de keuze van het Rijk om meer differentiatie per regio toe te passen middels de VISTA-strategie om de verschillende ruimtelijke opgaven aan te pakken. Ook zien we meer de koppeling met infrastructuur en energie. We hechten waarde aan de keuze van het Rijk dat 'versterken of transformeren' een strategie is voor diverse regio's; we zien in steeds grotere delen van het land dat deze opgave voorwaardelijk is voor het realiseren van toekomstbestendige steden, dorpen en wijken. Daarbij moeten (nieuwe) financiële arrangementen aansluiten op deze (unieke) regionale opgaven.

We zien dat het Ontwerp-Nota Ruimte het belang meeneemt dat wonen, werken en voorzieningen dicht bij elkaar worden ontwikkeld om onnodige mobiliteit te beperken. Dit onderstrepen wij.

Om mobiliteit hanteerbaar te houden is ruimtelijke ordening een belangrijk instrument, en omgekeerd draagt passende mobiliteit (de juiste mobiliteit op de juiste plek) bij aan kwaliteit in de ruimtelijke ontwikkeling. Mobiliteit vormt een cruciale randvoorwaarde voor een leefbare en concurrerende regio, en dat inzicht delen de provincies.

De nota noemt ook het versterken van (inter)nationale verbindingen, met aandacht voor mainports en corridors, en benoemt de rol van mobiliteit in de transitie naar een duurzame economie: De koppeling met verstedelijking, energie, economie en defensie is geborgd en vormt een waardevol uitgangspunt voor integrale beleidsontwikkeling.

Waar is aanscherping nodig in de ontwerp-Nota Ruimte?

Structurele knelpunten blijven onopgelost.

Oplossingen voor randvoorwaarden zijn essentieel voor woningbouw. Bij stilstand op cruciale thema's zoals stikstof, netcongestie, drinkwater, bereikbaarheid en capaciteit lijkt de doelstelling van 100.000 woningen per jaar tot 2030 én woningbouw daarna onhaalbaar. Daarnaast ligt de focus te sterk op nieuwbouw, terwijl herstructurering van de bestaande woningvoorraad essentieel is voor het oplossen van de woningnood richting 2050. De schaarse ruimte vereist een kwalitatieve én kwantitatieve aanpak.

Ook het 'Elke regio telt' vergt meer uitwerking met regionale differentiatie in (bereikbaarheids)opgaven, bijvoorbeeld voor het toepassen van het principe van de juiste mobiliteit op de juiste plek. In stedelijke gebieden zullen OV en fiets leidend zijn om van werk naar huis te komen; in landelijke gebieden blijft de auto, aangevuld met publieke mobiliteit belangrijk.

Een bijpassend financieel instrumentarium ontbreekt.

Het huidige financieringsmodel bevordert concurrentie en inefficiëntie, zoals ook blijkt uit het Rekenkamerrapport over de WBI. Er is behoefte aan een model dat aansluit op de differentiatie- en deconcentratie strategie van het Rijk. Het vergt uitwerking op welke instrumenten worden ingezet voor de woningbouw- en bereikbaarheidsopgave, en daarmee de leefbaarheid daadwerkelijk te versterken. Bereikbaarheid van voorzieningen en bedrijvigheid buiten de grote stedelijke regio's komt dan ook beperkt aan bod. Juist het behouden van basisvoorzieningen in niet-stedelijke regio's draagt bij aan nabijheid en helpt onnodige mobiliteit te voorkomen

Tot slot vragen wij om expliciete verankering van een gezonde leefomgeving als randvoorwaarde binnen het thema 'wonen, werken & bereikbaarheid' (hoofdstuk 9). Sport en spel, recreatief groen en klimaatadaptieve maatregelen moeten structureel worden meegepland bij nieuwe verstedelijkings- en bedrijventerreinontwikkelingen.